

EMAKEELE SELTSIS

27. aprillil 2011 toimus Tallinna Ülikoolis eripedagoogika teemaline kõnekoosolek.

Anna Maria Ülviste (TÜ) ettekanne „Ütluse pragmaatilise tähenduse mõistmine” käsitles toimetulekuõppe III kooliastme õpilaste kõnemõistmist. Et neil õpilastel on tunnetusprotsessid puudulikult arenenud, siis on ka kõne areng puudulik. Uurimistulemuste analüüsist selgus, et ligikaudu veerandil juhtudest ei suutnud õpilased tuletada ütluse mõistmiseks vajalikku teavet ei konteksti ega kogemuste põhjal. Seega peavad toimetulekuõppe õpilastele esitatakse tekstid olema lihtsa sõnastusega ning hargnema nii, et teksti mõistmine eeldaks võimalikult vähe tuletamist.

Piret Soodla (TLÜ) ettekanne „Eesti laste pildipõhised narratiivid keelepädevuse näitajana üleminekul lasteaiast kooli” tutvustas, kuidas kasutatakse neid narratiive hindamisvahendina 6–7 aasta vanuste eesti laste alakõne diagnostikas ning lugemisraskuste riskiga laste väljaselgitamisel. Teine eesmärk oli selgitada, missugusel viisil koostatud narratiivid võimaldavad prognoosida loetu mõistmise raskusi 1. klassi lõpus.

Mairi Männamaa (TÜ Kliinikum) ettekanne „Verbaalsete võimete hindamine mõistete äraarvamise testi näitel. Testi kasutamine erinevates kontekstides ja gruppides” põhines tema doktori-väitekirjal, mis keskendub õpiraskuste-ga laste väljaselgitamise testi töökindluse ja sobivuse hindamisele. Testi kasutatakse nii individuaalselt kui ka rühma puhul.

31. mail toimus Tartu Ülikoolis kõnekoosolek „Keeltest, kohanemisest ja hoiakutest”. Kadri Sõrmuse (TÜ) ettekanne „Uusimmigrantõpilaste kohanemine eesti koolis” selgitas esmalt mõisteid *immigrantlapsed* ja *uusimmigrantlapsed* ning tutvustas koole, kus õpivad uusimmigrantlapsed, keda 2010. aasta novembri seisuga oli 141. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed toetab asjakohaste koolitustega nii emakeele- kui ka aineõpetajaid ja klasisjuhatajaid juba alates 2006. aastast.

Helena Sulkala (Oulu Ülikool) pidas ettekande „Läänemeresoome vähemuskeelte seisund koolinoorte pilguga”. Põhja-Rootsi idapiiril kõneldava *meänkeele* tulevikule keskendunud uurimustega seoses on esinejale silma torganud, et lapsed ja noored suhtuvad väga praktiliselt nii kodus kui ka koolis õpitud keeltesse. Eesti Instituudi toetusel kogus Helena Sulkala 2010. aasta sügisel materjali koolinoorte keelehoiakute kohta Lõuna-Eesti koolides. Selleks kasutati eesti, võru ja vene keelde tõlgitud samasugust ankeeti nagu Põhja-Rootsi uurimuste puhul. Küsitlusele vastas kokku 312 Võrumaa koolilast. Statistilised andmed näitavad, et Lõuna-Eesti koolinoored on üldiselt keeltest väga huvitatud ja tahavad neid osata veelgi rohkem. Ka vähemuskeelte oskust hinnatakse ja nende laiemat õpetamist soovitakse. Nii statistiline kui ka sisuline analüüs jätkub: kavas on võrrelda Lõuna-Eesti ja Põhja-Rootsi materjale.

Kadri Koreiniku (Võru Instituut) ettekande „Keeleideoloogiast ja oma

keelest” fookuses oli, kuidas eesti trüki-meedias keelt ja keelelisi praktikaid esitatakse. Esineja vaatles põgusalt, kuidas eesti keele ja Võru murde ohustatuse diskursustes, kus väljendatakse muret soovimatu keelemuutuse pärast, keelekujusid/keelelist käitumist esitatakse. Empiiriliste andmete põhjal võib kokkuvõtvalt nentida, et siin on iseloomulik taandatud agentsus, s.t keelt kujutatakse ette ilma inimesteta kui koodi, sümbolit. See omakorda võib keelemuutustes taandada inimeste rolli.

27. augustil pidas Emakeele Selts keelepäeva Ruhnu saarel. Esinesid Urmas Sutrop, Jüri Valge, Anu Haak ja Reili Argus. Seltsi esimees Helle Metslang tutvustas seltsi tegemisi ning kingituseks kaasatoodud trükiseid.

Urmas Sutrop (EKI) otsis oma ettekandes „Kui Eesti oli veel „saar”” vastust küsimustele, kunas ilmus Eesti maailmakaardile ning missugused on eesti keele varaseimad kirjalikud jäljed. Teise aastatuhande esimestel sajanditel pörkusid Läänemere ääres Hamburgi-Breemeni piiskopkonna ning Kiievi ortodoksi kiriku vastandlikud huvid, mis tõidki Eesti maailmakaardile. Eesti keele kõige vanemad kirjalikud jäljed on kroonikates ja kosmograafiates ning kaartidel kasutatud kohanimed. Vähemalt VIII sajandi keskpaigas kirjutatud iiri munga Feirgili kosmograafias on saared Taraconta ja Rifargica (Rifarrica, Riffarrica), mida seostatakse Eestiga. Rifargicat peetakse Rebala ~ Revala piirkonnaks ning Taracontat tõlgendatakse kui Taarakonda. Et Läänemere-äärne suhtlus toimus tollal ainult meritsi, siis peeti kõiki selle ääres paiknevaid kohti saarteks. Eesti oli veel Breemeni Aadama kroonikas „Hamburgi kiriku piiskoppide teod” (u 1075–1080) saar (Aestland insula). Sama traditsioon jätkub varajastel maailmakaartidel, mis kajastavad tollast maailmapilti ning muistseid veeteid: Eesti saared Taraconta ja Rifargica on nii nn

Sawley kaardil (u 1110) kui ka Herefordi kaardil (u 1300) Tanaise (Doni) jõe lähtest ida pool. Tanais oli tollal Euroopa piiriks. Ebstorfi maailmakaardil (u 1239–1250) paiknevad Riphargica ja Taraconta vastristitute saartena aga juba Euroopas Jeesuse parema kaitsva käe all Riia kõrval. Riia on paigutatud õigele kohale ja järgnevad tuntud kohanimed Semigallia, Curlant, Memel, Prucia. Muistse hõbevalge veeteede kajastusena paiknevad Volga jõe ääres nii Novgorod kui ka Kiiev. Jõe lätted on Taraconta saare kõrval. Kahjuks hävis kaart Teise maailmasõja ajal, kui liitlasväed pommitasid Hannoveri. Meie aja ja kultuuriloo jaoks ülioluline dokument on digiilmas taastatud vanade koopiate, fotode ja värvipigmentide põhjal. 1154. aastast pärit al-Idrisi maailmakaardil näidatud nimekuju QLWRY tuleks U. Sutropi arvates lugeda hoopis Koluvere või Kallavere.

Jüri Valge (Haridus- ja Teadusministeerium) esitas oma ettekande „Külv ja lõikus keelepõllul” algul kuulajatele sageli levinud väite, miks peaks eesti keele asi üldse igamehe asi olema, ja vastas sellele ise selgitusega: „Kui keelest mitte huvituda, siis peavad sellise suhtumise kinni maksma meie lapsed ja lapselapsed.” Tema ettekandes anti ülevaade eesti keele arengukavast kui tulevikku suunatud dokumendist.

Anu Haak (ES-i liige) kõneles Ruhnu kohanimedest. Nende analüüs põhines Herman Vendelli raamatul „Runömalet. Ljud-ock formlära samt ordbok” (Stockholm, 1882–1887; uuustrükk 1982) ja Gösta Franzeni raamatul „Runö ortnamn” (Uppsala, 1959). Viimane sisaldab umbes 1000 Ruhnu kohanime. Ruhnu nime päritolu on ebaselge: seda on seostatud läti sõnaga *ruonis* 'hüljes' ja eestirootsi sõnaga *runa* 'kult'. Saare asustuse moodustasid enne 1944. aastat 27 talu ja kirikumõis. Talunimed olid tavaliselt s-lõpulised (rootsi omastava lõpp), v.a siis, kui eesnimi on nimetavas s-lõpuline, nt *Anders, Klas*. Et ka eesti

keeles on kohanimed enamasti omastavas käändes, on rootsi keele omastavas vormis kohanimed pandud eesti keeles omakorda omastavasse käändesse, seega on tegemist topeltomastavaga. Enamasti on talunimed tulenenud kunagise peremehe eesnimest või lisanimest. Ettekanne käsitles ka saare eri paikade (neemede, maaninade, idaranniku) nimesid, millest suur osa on tulenenud eestirootsi sõnadest, nt *Kuunsi nina* (erts *Kunsudden*), *Stacknäs* (erts *Stacknes*, *stack* 'heinasaad'), *Pärsi nina* (erts *Pärsudden*, eesnimest *Pär*), *Holma nina* (erts *holma* 'laiud'), *Süstaku nina* (erts *Sjustacka* 'seitsme kuhja nina'), *Rinksu nina* (erts *Ringsudden* < ? ee *rink*, *rünk* või rts *ring* 'rõngas, võru', mis esineb paljudes kohanimedes), *Haubjerre* (Mellini kaardil 1798. a, rts

Högberget, erts *houbjere* 'kõrge mägi'), saare kõrgeim punkt *Basskiärre* (*Baschkiärre*, *Bastkärret* 'saunasoo').

Reili Argus (TLÜ) kinnitas oma ettekandes „Keelemure – keelerõõm”, et õnneks on tänapäeval rohkem keelerõõmu kui -muret. Rõõmustav on see, et üha rohkem materjale on kättesaadavad interneti kaudu. Samuti võib näha, et avalikus keeleruumis toimib omalaadne rahvatsensuur: keeleteemad lähevad inimestele korda. Murekohtadena nimetas ta nn lohelauseid ja info- ja uputamist, võõrmõjusid, kantseliiti, udutamist ja peenutsemist. Ettekandest sai ülevaate halbade võõrmõjudest, näiteks *poolt*-tarindist, *v*-kesksõna mallist, tarbetutest võõrsõnadest.

KILLU PALDROK